

MMỌNWỤ IJELE: ỌNỌDỤ YA N’ETITI MMỌNWỤ A NA-ETI N’ALA IGBO

Nneke, Charles Azubuike, PhD

Ngalaba Amụmamụ Asụsụ Igbo, Afrịka na Eshia
Mahadum Nnamdi Azikiwe, Oka
ezeazubuike004@gmail.com

Ụmị

Edemede nchọcha a lebara anya na onọdụ mmọnwụ Ijele n’etiti mmọnwụ ndị ọzọ niile a na-eti n’ala Igbo. Ebumnuche e ji bagide edemede nchọcha a bụ ka e si na ya wee chetara ụmụafọ Igbo mkpa ọ dị na ha jigidesiri omenala etimmmọnwụ ha aka ike. N’uzọ pụrụ iche, ka e si na ya mee ka ọkwa mmọnwụ Ijele nọ na ndụ ndị Igbo pụtawanye ihe. Mmọnwụ Ijele nwere onọdụ dị elu na ndụ ndị Igbo, mana n’oge ugbo a, ụmụ Igbo na-elezi etimmmọnwụ a anya ka ọ bụ arụ. Nke a mere na mmọnwụ Ijele na ugwu a na-akwanyere ya n’oge gboo na-alazi ala n’oge nke anyị a. Ọ bụ n’ihi nke a ka e ji bagide edemede nchọcha a ka e wee si na ya ziputa na ọ bụ mmọnwụ Ijele kacha mmọnwụ niile a na-eti n’ala Igbo, ma si n’uzọ dị etu a chekwaba ya. Uđidị nchọcha a bụ nke si n’ihe a hụrụ n’anya na n’ajụjụ ọnu. Atụtụ e ji wee tuchaa edemede nchọcha a bụ ‘Atụtụ Kenhazi’, nke na-eleba anya na mmekeorita a na-enwe n’obodo n’ogo dị iche iche na n’onọdụ dị iche iche. E mere nchọcha a n’agụmagụ ọdinala ma buru n’isiokwu na-eziputa ọkwa mmọnwụ Ijele nọ etiti mmọnwụ niile a na-eti n’ala Igbo. A gbara ajụjụ ọnu, gaa n’obaakwukwọ na intanetị wee chuta nta ihe e dere n’edemede nchọcha a. A tuchara ụsà dị iche iche e si n’uzọ ndị a nweta, nke e si na ha wee choputa na mmọnwụ Ijele bụ otu n’ime ọdinala etimmmọnwụ e ji mara ndị Igbo. Mmọnwụ Ijele si n’orunka na nkwenye na mmụọ wee puta kacha mmọnwụ niile a na-eti n’ala Igbo. Edemede a ga-abara ọhaneze na onye ọbụla nwere mmasị na mmọnwụ Ijele nakwa onọdụ ya na ndụ ndị Igbo uru.

Abstract

This research work looked into the position of Ijele masquerade amongst all the masquerades performed in Igbo Land. The purpose of the study is to act as a means of reminding the Igbo people of the importance of holding their tradition of Masquerade performance firmly. Most importantly, the study serves as a way of projecting the

position of Ijele masquerade in the life of Igbo people. Ijele masquerade is held at the high esteem by the Igbo people, but the present generation is looking at masquerade performance generally from the point of view of an abominable act. This is more reason Ijele masquerade is no longer seen as a thing of honour amongst this present generation to the extent of going into extinction. The study is provoked by this reason in order to establish that Ijele masquerade is the greatest of all the masquerades performed by the Igbo people, so that it will be preserved. The study is based on observation and interview, using structuralism as the literary theory for its analysis, because of its ability to look critically into the relationship that takes place in different levels and classes of people in the society. The area of the study is on the Oral Literature, dealing with the position of Ijele masquerade amongst all the masquerades performed in Igbo Land. The data for the study is sourced from personal observation, oral interview, library and internet. The data are analyzed with the following findings, that Ijele masquerade is one of the traditions of Masquerade performance of Igbo people. That Ijele masquerade came into being from the art and belief in spirit. That Ijele masquerade is the greatest of all the masquerades performed in Igbo Land. This study will be of great value to the general public and any one interested in Ijele masquerade and its position in the life of Igbo people.

Ndubata

Ndị Igbo na-ekwu n'okwu asị na isi na isi ha bụ n'okwu ọnwụ, makana agwọ niile na-eto oglogo mana e nwere eke nwe ọhịa. N'omenala Igbo e nwere mmonwu dị iche iche ha na-eti nke ha na-akwanyere ugwu na nsopuru n'ogo iche iche na n'onodu di iche iche. Mmonwu a na-eti odinala n'ala Igbo nke ugwu na nsopuru ha na-enye ha di elu ganyere: Enyimmnwu, Atu, Enyinnunu, Ugo, Izaga dgz, ha niile bucha mmonwu ndi Igbo ji eme ka ndu na-atọ uto. Ka o siladi, o bu mmonwu Ijele kacha mmonwu niile a na-eti n'ala Igbo. O bu nke a mere na onodu ya puru iche n'etiti mmonwu niile a na-eti n'ala Igbo, makana emume banyere ya zuruoke n'uzo di iche iche ndi Igbo si ebi ndu. O bu n'uzo di etu a ka ugwu na nsopuru a na-akwanyere ya si aputawanye ihe.

N'edemede nchocha a, a ga-anọ na ya wee leba anya n'etu ndi Igbo si ahụ mmonwu Ijele di ka otu n'ime mmonwu ha na-eti. O bu n'ebe a ka

a ga-anọ ziputa okwa ndi Igbo nyere ya n'etiti mmonwu ndi ozo, nke mere ha ji ekwu okwu asi na mmonwu agaghị aka Ijele aka. Nke a putara ihe n'okwa di elu ha nyere mmonwu Ijele na ndu ha, dika otu mmonwu niile a na-eti n'ala Igbo. O bu n'Ombala ka mmonwu Ijele si wee gbasaa n'ala Igbo nke putara ihe nke oma n'emume odinala, nke na-enye okwu onu onodu puru iche. N'otu aka ahụ, o bu ihe a nuru na nti na-eme ka okwu onu di ogo. Ihe a huru n'anya n'ahu mmonwu Ijele mere ka o nwe onodu puru iche n'ebe mmonwu ndi ozo no. Echiche banyere onodu mmonwu n'etiti mmonwu niile a na-eti n'ala Igbo, putara ihe n'okwu ndi Igbo na-ekwu na "Ijele na mmonwu ozo anaghị agba n'ama otu oge." Mmonwu Ijele bu mmonwu e ji mara ndi Igbo n'oge gboo na-alazi azu n'oge ugbo a. Edemede a ga-eme ka echiche ndi mmadu okachasi umuafọ Igbo banyere mmonwu Ijele diwanye ohuu. Nke aga-eme ka ugwu na nsopuru a na-akwanyere Ijele n'oge gboo ghara ila kpam kpam, maka na o bu otu n'ime emume odinala e ji mara ndi Igbo. Edemede nchocha a ga-abara ohanaeze uru, o bu nke a mere na o di mkpa na e dere edemede a. N'ih na nke a ga-eme ka ohanaeze matawanye ya, ma si n'uzo di etu a na-akwalite onodu ya n'ala Igbo.

Ntuleghari Agumagu

Atutu e ji wee tuchaa edemede a bu Atutu Kenhazi. Atutu na-ekwu na ihe obula mmadu na-eme bu ihe e ji asusu eziputa bu ihe di mma. N'uzo puru iche, o na-ele ihe obula anya n'usoro e si hazie ya, iji ziputa mmekorita di na mpaghara di iche di iche n'otu orunka nke nwere akuku ahụ di iche iche. Dobie (2012:151-3) kwara na Atutu Kenhazi bu amumamu sayensi banyere etu ihe si aru ru. O na-ekwu na o nweghi ihe nwere nghota zuru oke n'onwe ya, kama na otu ihe na-enyeaka na nghota ibe ya. N'ih na ihe niile bu akuku nke otu ihe nke ihe niile bu otu n'ime ya. Onye ji atutu kenhazi atucha edemede nka, si na ya eme ka a mata na ihe edemede ahụ na edemede ozo ji yie onwe ha. O sogodu ya buru nnyocha banyere obodo na ibe ya, ihe atutu a na-eleba anya bu ichoputa myiri di n'etiti obodo na ibe ya. Nhazi bu etu echiche si ahụ ihe nke o bu ya bu etu o si aghota uwa. N'uzo di etu a, echiche na-ahazi ihe niile n'otu n'otu ma na-ahoputa ndi esonyeghi n'otu ahụ. N'ebe onye ji atutu kenhazi no, asusu na-enye aka n'ime ka o hu akuku di iche iche banyere otu ihe. Richeter (809) ziputara echiche di etu a oge o si na ihe niile mmadu na-eme bu asusu ka ga-eji ziputa ya. Atutu a kwenyere n'asusu na ihe ndi e ji eziputa ya, di ka orunka, na aturuatu bu uzo kachasi mma kari ederede na ekwurekwu.

Peirce Kowaputara atutu a n'uzo ato ndi a: Nke mbu bu ihe eserese ma o bu ihe a turu atu na-egosiputa nwoke na nwaanyi. Nke abuo buru na ihe o bula a kporo aha, a mara nke na-eso ya n'azu ma o bu ka nwanne ya si di. Omumaatu nke bu ihe di ka "oku na anwuru. Nke ato bu na ihe metutara ihe a kporo aha. Ihe ndi a na-eziputa echiche mmekorita mmadu na ibe ya, ka e si na ya eziputa mmekorita mmadu na mmonwu Ijele di ka mmonwu ohaobodo n'uzo puru iche n'edemede a, mgbe o bula anyi huru ha ma o bu metu ya aka. Oghom kachasi puta ihe banyere atutu a, bu na utuasusu odinaala akwudosighi ike. Ndi nkwado atutu a gara n'ihu na-eziputa nkwenye ha na agumagu ederede ka mma karja nke e kwuru n'onu. O bu n'ih i nke a, ka Ferdinand De Saussure ji gbaa mbo, ma gaa n'ihu n'iji atutu kenhazi wee na-atucha orunka.

Mmonwu

Otutu mmadu ekwuola echiche ha, ndi odee edekwala otutu ihe banyere mmonwu. Otu onye n'ime ha bu Nwadike (1992) kowara na mmonwu sitere na mkpuruokwu abuo a bu "mmuo" na "onwu" nke putara mmuo ndi nwuru anwu ma o bu mmuo ndichie. Ikeokwu na Onyejekwe (2004:31) kwadoro echiche a ma gaa n'ihu kwuo na o bu nkwenye ndi Igbo na mmuo ndichie na mmuo ndi ozo nwuru anwu na-aputa na-akpaghari n'ala ndi di ndu n'udi mmonwu. Nwadike (2003:56) mere ka a mara na mmonwu bu orunka ma buru uzo kachasi mma ndi Igbo na ndi mba Afrika ndi ozo si egosiputa mmekorita di n'etiti ndi di ndu na ndi nwuru anwu. Madu (2004:57) kwadoro echiche a mgbe o kwuru na mmonwu bu oru aka mmadu nke si n'ihe nkiti banye n'ihe nke mmuo. Na o bu mmonwu ka ndi Igbo si egosiputa na ndichie nwere ike niile ma mazuo ihe niile mere na mmadu anaghi agbagha iwu ha tiri. Omenochocha kwadoro echiche ndi a e ziputarala banyere mmonwu, n'ih i na o bu awuru e si na ya eziputa agwa na onyinyo di iche iche n'awa a na kwa n'awa nro. Mmonwu nwere udi di iche iche ma na-aru oru di iche iche site n'ebumnuche e ji eti ya.

Otu echiche a ka Enekwe (1981:153) ziputara otu echiche ahụ mgbe ha si na mmonwu abughi nke ebumnuche ya bu ka o na-ako akuko, kama na odimara putara ihe e ji mara ya bu mmeghari ahụ, nke o bu igba na-eziputa ihe o na-eme. Na ihe o bula o na-ekwu na-eme ka a ghota ihe o na-agba n'egwu. Okwu onu ya enweghi ihe o na-eziputa maka na o bu egwu o na-agba mere ka mmonwu nwe ugwu ma na-enye ndi nkiri afo ojuju. Ugonna (1981:497) si na obom ebe mmonwu a na-agba nwere oda e ji aja ruo o si na ya na-ebu amuma ma na-ekwu okwu na n'ikike

dị egwu mere na ihe ọ bụla o kwuru na-abia na mmezu. Onyeneke (1987) n'aka nke ya si na ihe niile nọ n'awuru bu mmonwu n'ihu na mmonwu niile agaghị adi n'otu udi ma ọ bu zaa otu aha makana na ọ bu nku di na mba na-eghere mba ite-nri. Omenchocha kwadoro echiche a n'ihu na mmonwu niile agaghị adi n'otu udi n'aka nke ozo mmonwu niile anaghị aru otu udi oru. Maka na udi oru mmonwu na-arụ na-enye aka eziputa etu ọ ga-adi.

Mmonwu Ijele

Iloegbunam (2015) mere ka a mata ihe bu Ijele oge ọ si, "Ijele bu okwu na-eziputa inwe ume maobu ike nke na-eziputa echiche na ọ na-adi aro, site na akaranga e ji aru ya n'oge gboo." Echiche a putara ihe n'okwu bu "jee lelee ma ogiriga ọ waala gi", a na-agwa mmonwu Ijele. O bu mkpobiri okwu a bu "jee lelee ma ogiriga ọ waala gi", maobu 'jee lelee ma ike ibu ibu ọ di gi' ka a na-akpo "Ijele" n'uzo mkpirisi.' O gara n'ihu kwuo na mmonwu Ijele mara mma nke ukwu n'ihu na o nweghi ihe adighi n'elu ya. O dika akwukwo e dere usoro obibi ndu ndi Igbo, n'ihu na ihe odinala ndi Igbo niile dacha n'elu ya. O bu nke a mere na ndi Igbo na-ekwu n'okwu ma na-agu n'egwu na-asị na mmonwu agaghị aka Ijele aka. Edozie (2015) ziputara echiche a mgbe ọ si, 'o bu Ijele kacha mmonwu niile a na-eti n'ala Igbo, n'ihu na a ruru Enyi Mmonwu ka o buo ibu iji mara ma ọ ga-eme ka Ijele laa ma na o nwere okpa anọ'. O si na ọ bu naani mmonwu Ijele bu mmonwu nwere ukwu abuo buru ibu ma dikwa aro, maka na mmonwu niile di n'ala Igbo nọ n'isi Ijele.'

O bu echiche a ka Aniakọ (2002:327) mere ka ọ puta ihe mgbe ọ si na ọ bu Ijele kacha mmonwu ndi Igbo na-eti, ma gaa n'ihu kwuo na ọ bu ya na-edu mmonwu ndi ozo ma burukwa eze mmonwu. O si na mmonwu Ijele na-egosi idi n'otu ihe e kere eke n'uya a. N'otu aka abu Amankulo (2002:404) kowara na Ijele bu mmonwu mara nnukwu mma ma nwe ugu mere na ọ na-eri obodo nnukwu ego iji ruo ya. O si na o buru nnukwu ibu ma na-agba egwu ogugu, egwu ogbugba na-eme ka ndi nkiri na-eche na ọ ga-ada ada site na etu nzokwu ya si di. Nnekwe (2015) ziputara na Ijele bu mmonwu buru ibu, maa mma nke ukwu n'udi gbara mmadu gharii, maka na ọ bughị ihe otu onye nkiri huru n'elu Ijele ka ibe ya huru, n'ihu na ihe nọ n'elu ya hiri nne. O si na ọ bu nke a mere ndi Igbo ji ekwu okwu asi na 'nkiri mmonwu Ijele jiri chi.' Udealọ (2015) kowaputara na ọ bu Ijele kacha mmonwu di n'ala Afrika wee buo ibu ma buru onyinye puru iche si n'ala Igbo di n'obodo

Naijiria. O gara n'ihu, kwuo na ndi obodo di iche iche n'Anambra Steeti nke di na ndida-owuwa anyanwu ala Naijiria, na-eti mmonwu Ijele n'emume ufo du dika akwamozu na emume e ji akpoku mmuo omumu, na uba ihe akuku ubi bu emume puru iche a na-eme n'oge okochi.

N'otu aka ahụ ka Nwachukwu (2003:166) si na otutu mmadu na-ekwu na Ijele kacha mmonwu a na-eti n'ala Igbo. O na-adi ka ulo ma na-anochite anya ihe niile ndi Igbo mara na ihe ha ga-ama dika agburu. Nweke (2015) n'aka nke ya mere ka a mata na mmonwu Ijele na-eziputa idi ukwu, ibu eze nakwa ogaranya. O si na obodo niile di n'Ayamelum na-eti mmonwu Ijele n'ebe o di ukwu, mere na ogbe obula nwere nke ha. Edozie (2015) mere ka echiche a puta ihe oge o si na Ijele bu mmonwu ohaobodo na-eti, nke mere na otu onye enweghi ike iti ya maka na o nwere ego. O bu ndi obodo na-akwado Ijele, mere na ihe niile banyere etimmmmonwu Ijele ahụ bu ndi obodo na-eme nkwa ya. O bu otu echiche ahụ ka Nwakaeze (2015) ziputara oge o si na n'oge gboo mgbe ihe banyere etimmmmonwu Ijele nwere ugwu, o na-agba n'ama ebe niile edere jii akwukwo osisi niile akwuru otu ebe.

Ka o siladi, echiche ndi odee a ziputara banyere mmonwu nakwa mmonwu Ijele dacha mma n'udi ha, ma na o nweghi nke obula n'ime ha a ga-eji nochite anya edemede nchocha a, n'ih na o nweghi nke obula n'ime ha ziputara ihe banyere 'onodu mmonwu Ijele n'etiti mmonwu niile a na-eti n'ala Igbo.' Mmonwu Ijele nwere nnukwu okwa n'etiti mmonwu niile a na-eti n'ala Igbo, o bu nke a mere na Omenchocha na-arijo ka enye edemede a ohere n'etiti edemede ndi ozo. N'ih na o ga-eme ka ugwu na nsopuru puru iche ha na-akwanyere ya n'etiti mmonwu ndi ozo puta ihe.

Mmalite Mmonwu Ijele n'Ala Igbo

Mmonwu Ijele malitere n'ala Igbo n'oge, nke na o nweghi onye no ndu ugbu a, nwere ike ikwu mgbe Ijele mbu gbara. O nweghikwa onye no ndu ugbu a nwere ike ikowaputa onye orunka mbu ruru awuru Ijele n'ala Igbo. Ikenegbu (1981) ziputara otu echiche a mgbe o kwuru na o nweghi onye okpuita no ndu ugbu a mara etu orunka ikpu ite si bata n'obodo anyi. N'otu aka ahụ, Okunna (2011:84) kowara na o nwebeghi onye mara onye mbu kpuru ite n'obodo Oka Ndiagu. O bu onodu di etu a ka a huru n'ebe mmonwu Ijele nke a choputara na o bu n'Omabala ka o si wee gbasaa n'ala Igbo di. O bu n'Umueri nke di n'okpuru ochichi ime obodo Owuwa anyanwu Omabala ka a choputara na mmonwu Ijele

si gbasaa n'ala Igbo. Akukoala na agumagu onu kwuru na o bu n'Umudiani n'Ikenga Umueri ka mmonwu Ijele si wee malite.

E nwere ike ikwu na mmalite etimmonwu Ijele n'ala Igbo bidoro oge echiche ihe nzuzo bu mmonwu batara n'echiche ha. A ga-elekwa mmonwu Ijele anya di ka ihe malitere na ndu ndi Igbo oge ha ka na ndu juputara oke ntaramahuhu, ikpa ike, na ime odogwu, mere na a na-ahụ etimmonwu Ijele dika nnukwu ihe n'ala Igbo. Iloegbunam (2015) ziputara echiche a mgbe o kwuru na o bu osisi a na-akpo "ukpi" ka e ji atụ ihe otutu na-adi n'awuru Ijele n'oge gboo. O bu nnomi ihe a naghị ahụ anya di okpu na ndu mmadu mere na mmonwu Ijele si na nkwenye na mmuo. O bu nnomi a ka onye orunka ziputara site na-iru awuru mmonwu Ijele dika orunka, nke a mere ka onodu ya di elu n'etiti mmonwu ndi ozo a na-eti n'ala Igbo.

Mbupute Egwu Ijele

Okwa mmonwu Ijele no n'etiti mmonwu niile a na-eti n'ala Igbo, putara ihe n'ebe o di ukwu n'emume mbupute egwu ya. O bu n'abali ga-efoputa ubochi mmonwu Ijele ga-agba, ka e ji ka e ji ebupute egwu mmonwu Ijele. Ndi na-ebu uzo egwu mmonwu Ijele na edu ndi mmadu agba egwu ahụ nke ndi na achikoba ya, na-ahaziri otu di iche gbara mbo banyere mmonwu Ijele ahụ ebe ha ga-anọ wee gbaa egwu nke ha. Otu ndi a gunyere umuaka nwoke na umunwaanyi, umuagboghobia na ndi nne nwanyi. Olasunkanmi (2002:65) ziputara echiche banyere etu e si ahazi ndi mmadu n'otu n'otu mgbe o si na a na-enwe ezi mmekorita n'etiti ndi na-agba egwu na ndi na-eti igba nke na-eme ka onu puru iche di n'ebe a na-agba egwu. O bu egwu a ndi mmadu no n'otu di iche iche n'obodo na-agba n'abali ka a na-akpo "Ichọ mmonwu Ijele."

Imu Anya Abali Mmonwu Ijele

A na-amu egwu mmonwu Ijele otu afo maobu karia ma noro na ya mee otutu nkwado banyere ya. Imu anya n'abali ga-efoputa ubochi o ga-agba bu otu n'ihe a na-eme iji weta nkwado niile a na-eme etimmonwu Ijele na-abia n'isi njedebe. N'imu anya abali etimmonwu Ijele a, o bu naani umunwoke ndi obodo ahụ na-eti mmonwu Ijele ka o diiri. O bu n'ime abali ka obodo na-eti Ijele ji aga ilo e ji elele etu mmonwu Ijele ahụ ga-esi wee gaa. Edozie (2015) mere ka a mata oge o si na mmonwu Ijele ga-agba n'abali ga-efoputa ubochi o ga-agba ka e wee lelee etu o ga-esi agba. O gara n'ihu kwuo na o bu

onye orunka ga-enye mmonwu Ijele aju, n'ih i na o bugh i ihe niile ka e ji ebu ya.

Icho Mmonwu Ijele

N'obodo Igbo ebe a na-eti mmonwu Ijele, a na-ach o ya n'abali na n'utu tutu o puta n'ohaobodo dika otu n'ime emume putara ihe n'etimmmonwu Ijele. Emume ndi a bu nke e si na ha eziputa onodu mmonwu Ijele no n'etiti mmonwu ndi oz o na ndu ndi Igbo. Ka e si ach o mmonwu bu na ndi na-eti mmonwu ga-eburu igba a na-etiri mmonwu ah u, na-eti egwu ya iji gwa ndi obodo na mmonwu ha na-ach o ka o puta. Enekwe (1991:12) mere ka a mata uru egwu bara oge o si na e si n'igba egwu enweta uba nke omumu na ihuoma ma were ya na-achupu ajo mmu o na ike ajo onye. O bu oge ndi na-ach o mmonwu Ijele gachara obodo n'utu ubochi ah u o ga-agba, wee loghachi n'ebe oda Ijele di ka o ga-eji puta n'oda.

Mputa Mmonwu Ijele

O bu n'utu ka mmonwu Ijele ji aputa n'ama obodo. Mgbe obula Ijele putara n'oda wee gawa n'obodo ma o bu n'obom ihe nkiri niile na-akwusi. Ndi niile na-agba egwu n'ama obodo ma nwoke ma nwaanyi na-abukwa ndi na-ekiri. Naani ihe a ga-anu bu igba Ijele na egwu maobu abu a na-etiri ya. Ndi mmadu na-an o okirikiri n'ama ebe ndi oz o ga-arigo elu osisi ka ha wee huta mmonwu Ijele nke oma. Iloegbunam (2015) kwara na o bu n'utu n'ihe di ka elekere asaa na elekere asato ka mmonwu Ijele ga-agba n'ama izizi ji aputa n'oda. Mmonwu Ijele si n'oda na-aputa ya na nne, nna na odo ya, ndi obodo na-agba egbe maobu mkponala e ji etiputa ya. Emume igba egbe a na-egosi okwa di elu mmonwu Ijele no na ndu ndi Igbo.

Ezinaulo Mmonwu Ijele

Mmonwu Ijele na-enwe ezinaulo gunyere: Ijele, nne, nna na odo maobu polisi abuo. Mmonwu an o a bucha orunka puru iche n'udi ha. Oguguo (2007:41) ziputara echiche banyere mmekorita di n'ezinaulo mgbe o si na ezinaulo nwere mmuo idi n'otu na nkwdosike na-esi n'echiche ndi bikoro onu n'onu aputa. Ezinaulo mmonwu Ijele a na-ekwu okwu ya n'ebe a abughi ihe banyere mmonwu ya na Ijele nwere otu udi, dika mmonwu a na-akpo Akwunaechenyi. Kama na o bu ezinaulo mmonwu Ijele si na ya puta nke ndi mejuputara ya bu mmonwu ise ndi a, nne Ijele, nna Ijele, mmonwu Ijele n'onwe ya na odo Ijele abuo.

Mm̀onwụ Ijele

Mm̀onwụ Ijele kacha mm̀onwụ niile a na-eti n'ala Igbo ji ụkwụ abụọ aga ije. Ọ bụ mm̀onwụ were ọkwa dị elu n'ala Igbo na kwa n'ezinaulo mm̀onwụ Ijele mere na ọ bụ ya ka e ji akọwa mm̀onwụ ndi ọzọ mejuputara ezinaulo mm̀onwụ Ijele. Ijele mara mma ma buru nnkwu ebube n'etiti mm̀onwụ niile ndi Igbo na-eti. Ọ bụ mm̀onwụ a na-akwanyere nnukwu ugwu na nsopuru n'uzo puru iche. Ọ bụ ebube, mma na ibu mm̀onwụ Ijele buru mere e ji akpọ ya eze mm̀onwụ niile n'ala Igbo. (A ga-ahụ ihe banyere mm̀onwụ Ijele nke oma n'ebe e mere ntuleghari agumagu n'edemede nchọcha a.)

Nne Mm̀onwụ Ijele

Nne mm̀onwụ Ijele bụ otu n'ime mm̀onwụ ise di n'ezinaulo Ijele. Ọ bụ mm̀onwụ puru iche n'ime mm̀onwụ niile si n'ezinaulo a, n'ihu na ọ na-eziputa akparamagwa nne nwaanyi. Ọ bụ site n'akparamagwa ya na ejiji ya, ka e ji amata nne mm̀onwụ Ijele. Iloegbunam (2015) ziputara echiche a mgbe ọ si, 'Nne Ijele na-adi ka nwaanyi na-eme omenala, kere ekike ndi chiri iyom.' Nne mm̀onwụ Ijele na-abu mm̀onwụ mma ya na-apu iche site n'etu onye orunka turu ya si wee tuo ya. Nne Ijele na-ejikere dika nne nwaanyi a luru na obi ndi nwere nnukwu akunaba.

Nna Mm̀onwụ Ijele

Nna mm̀onwụ Ijele n'aka nke ya bụ otu n'ime mm̀onwụ mejuputara ezinaulo mm̀onwụ Ijele a. Ọ bụ site n'okpu mmemme na abuba ugo e tubere ya n'isi ka e ji amata mm̀onwụ Ijele. Ọ na-ebu odu enyi-okike n'ubu ya, ma jide akupe ndi nze n'aka. Ọ na-anya aka n'olu ya ma yiri akwa dara oke onu ahia nke na-eziputa ya di ka onye chiri ozo. Nna mm̀onwụ Ijele a na-akpokwa "Onuku" na-enwe nnukwu ihu ma jiri ejiji ndi ichie maobu ndi ozo. Iloegbunam (2015) kowara na nna mm̀onwụ Ijele na-adi ka onye chiri ozo n'ala Igbo.

Odo Mm̀onwụ Ijele

Odo maobu polisi mm̀onwụ Ijele bukwa otu n'ime mm̀onwụ mejuputara ezinaulo mm̀onwụ Ijele. Ọ bụ ya na-eme ka ohanazez mara na Ijele na-akwado igba, ma na agbakwa ama oge ọ ga-agba, site n'ije obodo di iche iche ebe a na-alu umunwaanyi ndi obodo ahụ, iji gbasaa ozi banyere etimmm̀onwụ Ijele ahụ. Oru ozo puru iche Odo na-aru bu oru nchekwa, dika ndi uweojii nyere mm̀onwụ Ijele. Polisi mm̀onwụ Ijele na-eme ka ndi mmadu ghara ibia Ijele, nne na nna ya nso.

Oriri Mm̀onwụ Ijele

Oriri mm̀onwụ Ijele bụ otu n'ime emume obodo obula tiri mm̀onwụ Ijele na-eme. Oriri a na-abia ma mm̀onwụ Ijele gbachaa, o kachasi mgbe Ijele gbara na-enweghi nsogbu obula iji egosiputa onu ha nwere maka na mm̀onwụ Ijele ha gbara nke oma. O bu n'echiche a ka Mvula (1990:92) mere ka o puta ihe oge o si na 'igba egwu, iku aka, igu egwu, igbaliaja elu na emereeme jikotara aka onu wee ruo n'ebe kacha elu n'emume ahụ.' Oriri mm̀onwụ Ijele a di uzo abuo putara ihe gunyere: oriri obodo na-eri na nke ndi mmadu di iche iche na-eri n'ezinaulo ha makana etimmmonwụ Ijele ahụ nwetara ha onu. A bia n'oriri ohaobodo, ha na-egbu ehi na ewu wee sie oriri ahụ, nke ha ji eleta ndi obia bira maka mmputa mm̀onwụ Ijele ahụ. Ndi obia na-abia n'oriri ahụ gunyere ndi enyi ha, ndi ogo ha na ndi ikwunne na ibe ha. A ga-ele ndi ahụ obia n'uzo puru iche n'ih iobi oma ha na nkwardo ha nyere n'otu uzo ma o bu nke ozo mgbe ha na-eme nkwardo banyere etimmmonwụ Ijele ahụ. Iloegbunam (2015) mere ka a mata nke a oge o si na o bu chi ga-efoputa ubochi mm̀onwụ Ijele ga-aputa ka e ji akwado onodu ebe ndi mmadu di iche iche, ndi enyi na umuada si n'obodo di iche iche ga-anọ. O bu n'oriri opupu ihe maobu etimmmonwụ Ijele a, ka ndi mmadu ji enye ndi obodo maobu ndi nwere oru puru iche n'egwu mm̀onwụ Ijele ahụ onyinye.

Ezinaulo di iche iche no n'obodo tiri mm̀onwụ Ijele na-erikwa oriri ha ji egosi onu na obiuto ha banyere mm̀onwụ Ijele ahụ, n'ih i na e kechaa n'ama e kee na mkpuke. Oriri mm̀onwụ Ijele ahụ na-ekpokwa oku n'ezinaulo mmadu ano oru ha puru iche n'etimmmonwụ Ijele ahụ. Mmadu ano ndi a gunyere mmadu abuo buru uzo Ijele na mmadu abuo ozo, chiri nne na nna mm̀onwụ ahụ. Oriri ahụ na-aputa ihe n'ezinaulo mmadu ano a n'ih i ya o bu oru diri ndi ezinaulo ha na ha ga-egbu ewu wee sie oriri maka oru puru iche ndi nke ha ruru n'etimmmonwụ Ijele ahụ. N'uzo puru iche, onye e chiri nne na nna mm̀onwụ Ijele ga-eji ewu wee sie oriri maka okwa ichi nne na nna mm̀onwụ Ijele e buliri ha. Otutu mmadu na-abia egosi ha obi utu makana Ijele ha so wee tie mm̀onwụ Ijele gbara nke oma. A na-enye ha ihe onyinye di iche iche dika mmekorita ha si wee di. N'aka nke ozo, obodo mm̀onwụ Ijele ha dara ada ma o bu mere ihe ihere anaghi eji onu eri oriri ya.

Mmechi

Edemede nchocha a lebara anya n'onodu mm̀onwụ Ijele no n'etiti mm̀onwụ niile a na-eti n'ala Igbo. E si n'edemede a wee choputa na o

bu Ijele kacha mmonwu niile ndi Igbo na-eti, site n'ugwu na nsopuru ha na-akwanyere ya n'oge gboo. O bu ihe banyere okwa mmonwu Ijele no n'ala Igbo mere na a na-emere ya emume odinala di iche iche iji mee ka o gbaa nke oma. E nwere ezinaulo mmonwu Ijele nke o bu mmonwu ise gunyere: mmonwu Ijele, nne, nna, na odo ma o bu polisi abuo mejuputara ya. O bu n'Umueri di n'okpuru ochichi n'ime Owuwaanyanwu Omabala ka mmonwu Ijele si wee gbasaa n'ala Igbo. Omenchocha na-atu elo na o bu ihe kwesiri ekwesi na umuafu Igbo na ndi ochichi no n'ala Igbo nyere aka iji hu na mmonwu Ijele na emume a na-emere ya di ka onodu ya si di ghara ila n'ala Igbo. Ndi Igbo na-ekwu okwu asi na o bu mma onye nwere ka o ji ana aka, maka na o bu nku di na mba na-eghere mba ite. N'ih na nke a o kwesiri ka enye etimmmonwu Ijele ohere tosiri ya n'edemede nchocha a, n'ih na nke a ga-eme ka e si n'uzo di etu a kpoghachi echiche ndi Igbo azu n'ih banyere mmonwu Ijele na onodu ya n'etiti mmonwu niile a na-eti n'ala Igbo.

Edensibia

- Amankulo, N. (2002). "The Art of Dramatic Art in Igboland". In Ofomata, G.E.K. (ed.) *A survey of the Igbo Nation*. Onitsha: Africana pp: 399-412.
- Aniako, C. C. (2002). "Art in the Culture of Igboland". In Ofomata, G. E. K. (ed.) *A Survey of the Igbo Nation*. Onitsha: Africana. Pp. 300-349.
- Dobie, A. B. (2012). *Theory into Practice: An Introduction to Literary Criticism*. Boston: Wadsworth.
- Enekwe, O. (1981). "Myth, Ritual and Drama in Igboland". In Ogunbiyi, Y. (ed.) *Drama and Theatre in Nigeria: A Critical Source Book*. Lagos: Nigeria Magazine pp: 149-163.
- Enekwe, O. (1991). *Theories of Dance in Nigeria*. Nsukka: Afa Press.
- Ikenegbu, O. (1981) "Pottery Making in Inyi". Unpublished NCE Project Report of Anambra State College of Education Awka.
- Ikeokwu, E.S. and Onyejekwe, M.C. (2004) *Mmalite Omumuna Nghota Ejije Igbo Odinaala na Oloroohu*. Enugu: Cidjap Press.
- Madu, J. E. (2004). "Igbo Masquerade Agent for Social Control and Adjustment". In *Honest to African Cultural Heritage*. Onitsha Coskan Associates Printer & Publishers. pp: 51-58.

- Mvula, E. S. T. (1990). "The Performance of Gule Wamkulu-An Introduction," In Okpewho, I. (ed.) *The Oral Performance in Africa*. Ibadan: Spectrum Books.
- Nwachukwu, E. O. (2003). "Rhythms of Igbo Spiritism: A Reflection on some Igbo Music and Dances associated with the Belief in Spirits". In Umeogu, B. (ed.) *Ogirisì: A New Journal of African Studies*. Amawbia: Lumos Press. pp: 160-175.
- Nwadike, I. U. (1992). *Ntoala Agumagu*. Nigeria: Ifunanya Publishers.
- Nwadike, I. U. (2003). *Agumagu Odinala Igbo*. Onitsha: Africana.
- Ogugua, P. (2007). "Metaphysics: The Foundation of Igbo-African Communalism" In Umeh, O (ed.) *Unizik Journal of Arts and Humanities*. Enugu: John Jacob's Classic Publishers. pp: 36-51.
- Okunna, E. (2011). "The stylistic and iconographic consideration of Awka Ndiagu Pottery and the Igbo Aesthetic Evaluation" In Oguejiofor, O. (ed.) *Unizik Journal of Arts, and Humanities*. Awka: Valid Publishing. pp: 83-94.
- Olasunkanmi, Ojuade. J. (2002). "The Secularization of Bata dance in Nigeria". In Okwori, J.Z. (ed.) *Nigerian Theatre Journal*. Lagos: Dat & Partners Logistic. pp: 53-66.
- Onyeneke, A. O. (1987). "The Dead Among the Living: Masquerade in Igbo Society". Unpublished. Holy Ghost Congregation, Province of Nigeria and Asele Institute.
- Ugonna, N. (1981). "Eze Igbozue: An Igbo Masquerade Play". In Ogunbiyi, Y. (ed.) *Drama and Theatre in Nigeria: A Critical Source Book*. Lagos: Nigeria Magazine pp. 495-503.

Ndị m Ji Mee Nchọcha/Ndị m Gbara Ajuju Onụ

- Edozie, U. (2015). O bu onye Nteje gbara afo iri ise na asato, o bu onye oru ugbo. Okwu onu ya banyere etimumonwu Ijele na Nteje 04/04/015.

- Iloegbunam, P. (2015). Ọ bụ onye Ụmụọba Anam gbara afọ iri asaa na otu, ọ bụ onye ọrunka. Okwu ọnụ ya banyere ọrunka na etimụmmonwu Ijele n'Ụmụọba Anam 12/03/015.
- Nnekwe, A. (2015). Ọ bụ onye Ụmụọba Anam gbara afọ iri asaa na ise, ọ bụ onye ọrụ ugbo. Okwu ọnụ ya banyere mmonwu Ijele n'Umuọba Anam 11/4/015.
- Nwakaeze, S. (2015). Ọ bụ onye Nteje gbara afọ iri anọ na asatọ, ọ bụ onye ọrụ nkuzi ụka. Okwu ọnụ ya banyere etimụmmonwu Ijele na Nteje 07/04/015.
- Nweke, M. (2015). Ọ bụ onye Nteje gbara afọ iri ise na asatọ, ọ bụ onye ọrụaka ma na-etikwa igba. Okwu ọnụ ya banyere etimụmmonwu Ijele na Nteje 24/04/015.
- Nweke, O. (2015). Ọ bụ onye Ifite Ogwuari gbara afọ iri ise na atọ, ọ bụ onye ọrụ bekee. Okwu ọnụ ya banyere etim mmonwu Ijele n'Ifite Ogwuari 15/04/015.
- Udealọ, S. C. (2015). Ọ bụ onye Oroma Etit Anam gbara afọ iri anọ na ise, ọ arụ ọrụ bekee. Okwu ọnụ ya banyere etimụmmonwu Ijele n' Oroma Etit Anam 07/03/015.